

Pracovní list

Genderově podmíněné násilí

Úvod do tématu obecně

Genderově podmíněné násilí je zastřešující pojem označující násilí vycházející z genderových nerovností ve společnosti. Jako takové představuje po světě velmi rozšířené porušování základních lidských práv. O genderově podmíněném násilí (GPN) hovoříme, pokud je násilí alespoň částečně motivováno genderem osoby, vůči které směřuje. Vzhledem k tomu, že genderové nerovnosti častěji poškozují ženy než muže, bývá někdy genderově podmíněné násilí používáno jako synonymum pro násilí na ženách a dívkách. Genderově podmíněnému násilí nicméně čelí i muži a velmi často ti, kdo se vzpírají značně zjednodušující polarizaci celé společnosti jen na heterosexuální muže a ženy. Významnou roli pak hrají i další kategorizace, a to především ty spojované se sexualitou, ale rovněž s etnicitou, zdravotním i tělesným stavem či třídou.

GPN nemá všude na světě stejný rejstřík podob, je ovlivněno historickým vývojem, kulturou (lokální včetně místních projevů globálních trendů), ale například i takovými okolnostmi jako je přítomnost válečného konfliktu, omezený přístup ke zdrojům apod. Jeho podstata, tedy uzurpování moci nad druhými na základě jejich genderu, ale zůstává stejná, liší se nicméně i míra toho, jak moc jsou různé konkrétní projevy tohoto násilí místně legitimizované, tedy do jaké míry je možné se takového násilí dopouštět bez toho, aby byl člověk, který jedná agresivně nějakým způsobem postižitelný, ať už jde o morální odsudek či trestní stíhání. V řadě případů je součástí GPN normalizované, společensky přijímané svalování viny a důsledků na oběť¹ takového chování. Vzhledem ke globálně přetrvávajícím nerovnostem, jež jsou nejčastěji měřené mezi muži a ženami a jež i nadále ukazují na znevýhodnění žen (World Economic Forum, 2019), je na místě připomenout, že GPN představuje nejen celospolečenský problém ohromných zdravotních i ekonomických rozměrů, ale také problém, v jehož důsledku především ženy po celém světě umírají. Častá snaha poukazovat na specifické projevy GPN, jakými jsou například mrzačení ženských genitálií (World Health Organisation, 2020; Stienstra, 2000) či žehlení prsou je nezřídka způsobem vyjadřování kulturní nadřazenosti (Abu-Lughod, 2002; Said, 1994), jejíž ustavení zároveň

¹ Slovo oběť zde používám pro snazší orientaci v textu, jedná se nicméně o problematiku označení, které dotyčnou osobu zbavuje vlastní akceschopnosti a vůle, což může např. pro muže, jejichž maskulinita se s takovou pozicí neslučuje znamenat vážnou překážku na cestě k pomoci (Nyklová, 2017).

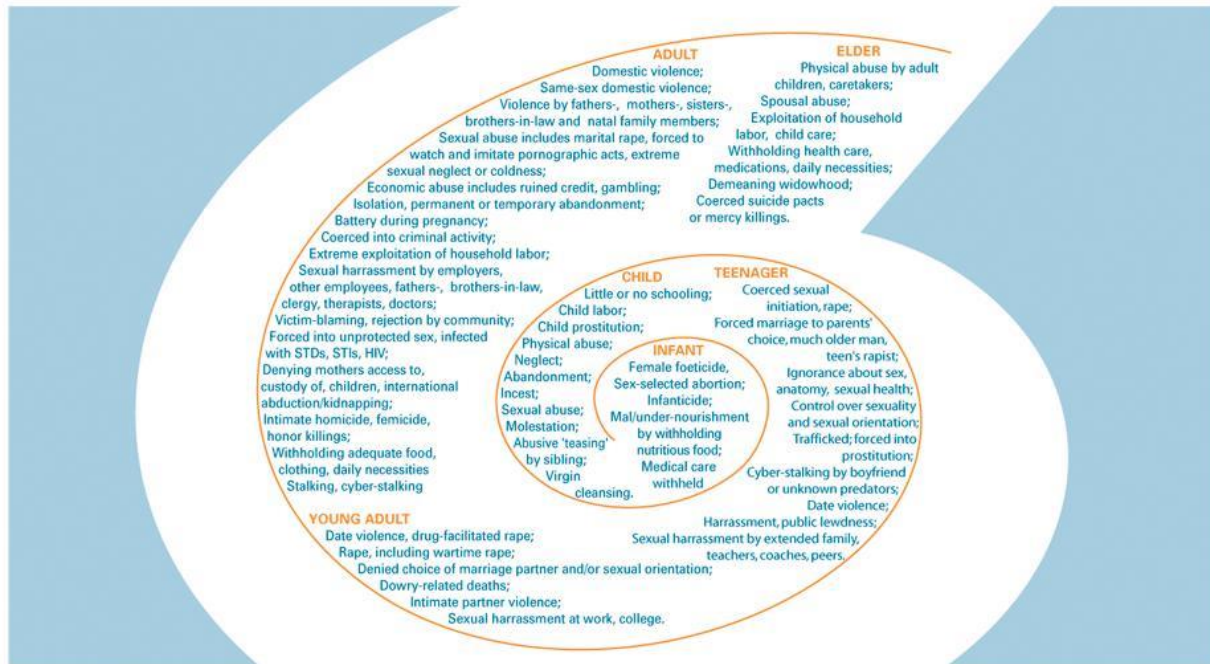
brání přiznání toho, že GPN není prosta žádná společnost – což rozhodně platí i pro tu českou.

Vzhledem ke složitosti GPN se často setkáváme právě i s jeho určitým omezováním na **násilí na ženách**, což ale primárně souvisí s jeho asymetrickým zaměřením právě na ženy. V rámci boje proti tomuto násilí tak vznikají i celosvětové statistiky, jež se jej snaží zachytit. Podstatnou roli tu hrají Spojené národy a jejich statistiky (UN Women, 2020), ale existují i statistiky specializované na Evropu (EIGE, n.d.). Podle těchto statistik okolo 35 % žen na celém světě zažilo fyzické a/nebo sexuální násilí od svého stávajícího či bývalé partnera nebo sexuální násilí od někoho cizího (UN Women, 2020). V těchto číslech nefiguruje **sexuální obtěžování**, které je nicméně také formou GPN. Přes obtížnost dohledávání konkrétních dat (např. v ČR neexistuje centralizované zaznamenávání úmrtí a násilné smrti v souvislosti s domácím násilím) vznikají i statistiky zaměřené přímo na zabití žen a dívek z důvodů jejich genderu (Vazsonyi, Wittekind, Belliston, & Loh, 2019).

Jako řada jiných společenských jevů, je tedy i GPN složité. Probíhá, často naráz či provázaně, ve veřejném prostoru, online i v soukromí. Ovlivňuje konkrétní životy lidí až do té míry, že je může předčasně ukončit (včetně potratů provedených po zjištění, že plod je ženského pohlaví) či dlouhodobě závažně poškozovat, dotýká se tak i společenských institucí, které se do určité míry podílejí na jeho přetrvávání, do určité míry proti němu zároveň bojují. Pro ilustraci složitosti jednotlivých aspektů GPN uvádím alespoň dva diagramy.

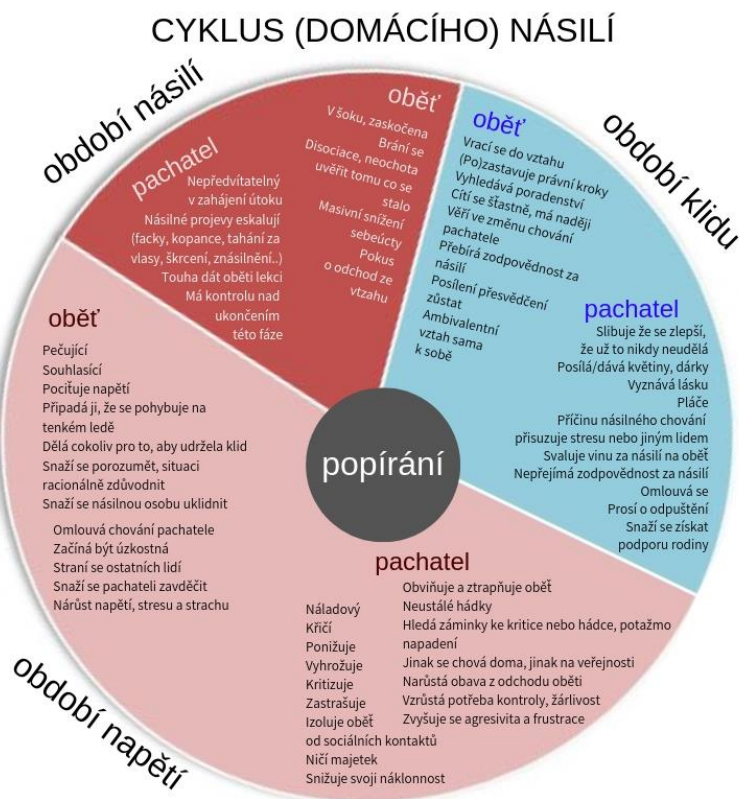
První diagram se snaží zachytit GPN v průběhu života ženy. V centru je narození (či právě genderově podmíněný potrat), na konci jsou násilné akty navázané na stáří, nejširší je paleta typů násilného chování v průběhu dospělého života.

Lifetime Spiral of Gender Violence

Graf genderově podmíněného násilí v průběhu života. Zdroj: <https://kractivist.wordpress.com/violence-against-women/>; navštíveno 25. 11. 2020.

Druhý diagram se týká jednoho z typů PN, a to **domácího násilí**. Ukazuje zobrazení cyklu domácího násilí, tedy to, jak domácí násilí typicky probíhá. Celý cyklus se může opakovat i několik desítek let, jak ukazuje mimo jiné i aktuální výzkum mapující vliv pandemie COVID-19 na násilí na ženách se zaměřením právě na domácí násilí (Nyklová & Moree, 2020). Domácí násilí jako termín je kompromisem, který vznikl mimo jiné i kvůli odporu k uznání jeho genderové podmíněnosti v neposlední řadě na straně politické reprezentace. Pozornosti kohokoli pracujícího s mládeží by nemělo uniknout, že děti se stávají velmi často nástrojem domácího násilí a vždy jsou jím ovlivněny (tzv. **Syndrom CAN** – child abuse and neglect syndrom, se kterým pracují i české OSPODY).

Graf Cyklus (domácího) násilí, zdroj: <https://www.profem.cz/cs/s-cim-pomahame/domaci-nasili>; navštíveno 25. 11. 2020

V současné době je velká pozornost věnovaná **GPN v online prostoru**, může se jednat např. o kyberstalking, kyberšikanu cílící na genderovou identitu, trollení, doxing (zjišťování a následné šíření osobních informací, v ČR viz kauza Whitemedia), nenávislné projevy, veřejné zostuzování na sociálních sítích, výhrůžky, tzv. revenge porn, tedy využívání různými způsoby získaného materiálu intimní povahy (vide, fotografie) k vydírání či rovnou zostuzování druhého jejich šířením apod. Podstatná je tu především informace, že podstata tohoto násilí, tedy zneužívání mocenské nerovnováhy, ať už v symbolické, institucionální či rovnou fyzické rovině, zůstává stejná. Cílem je získání (další) výhody, potvrzení či utužení vlastní privilegovanosti a získání kontroly nad druhým člověkem či celou skupinou obyvatel (viz v současnosti naším regionem šířící se snahy o omezování svobody žen v nakládání s vlastním tělem, pro český kontext viz Dudová, 2012) – cíle zde mohou být čistě politické, tj. získání podpory veřejnosti, nicméně prostředkem je tu de facto působení GPN (za připomínku zde stojí i eugenicky podložené GPN zejména ve formě nucených sterilizací, v ČR směřovaných zejména proti Romkám). Je nicméně rovněž nutné poznamenat, že přinejmenším v případě domácího násilí funguje tzv. **transgenerační přenos**: jedná se o chování, které se přenáší mezi generacemi, tj. ti, kdo jsou ohroženi domácím násilím jako děti a mladiství se

tento model chování učí a je u nich zvýšená pravděpodobnost, že se budou ve vlastních vztazích chovat buď jako osoba chovající se násilně nebo naopak jako člověk, vůči němuž je násilí směřováno (Wagner, Jones, Tsaroucha, & Cumbers, 2019). Je proto nutné věnovat pozornost i práci s osobami, které se násilí dopouštějí.

V České republice neexistuje soustavný spolehlivý monitoring GPN jako komplexního jevu. Nejaktuálnější celostátní výzkum v oblasti genderově podmíněného násilí specificky na ženách provedla Evropská agentura pro základní lidská práva v roce 2014 (*Násilí na ženách: průzkum napříč EU Stručně o výsledcích*, 2014; *Violence against women: an EU-wide survey*, 2014). Podle jeho výsledků **zažila od 15. roku věku fyzické a/nebo sexuální násilí každá třetí žena**. Psychosociální výzkumy GPN přitom ukazují, že u osob, které zažijí znásilnění v dětství (označované jako zneužívání), respektive do 15. roku věku včetně je výrazně větší pravděpodobnost toho, že se znovu i v pozdějším věku stanou obětí takového násilí (Messman & Long, 1996). Tento poznatek byl lokálně potvrzen i v rámci výzkumu sexuálního násilí v ČR (Persefona, 2016).

Pozornosti vyučujících na všech úrovních vzdělávacího systému by neměl uniknout fenomén **násilí ve vztazích dospívajících** (teen intimate partner violence; teen dating violence). První výzkum na toto téma iniciovala organizace proFem, o. p. s. Závěry výzkumu (online přístupné zde: <http://www.profem.cz/shared/clanky/104/zpr%E1va%20z%20v%FDzkumu%20TZ.pdf>) ukazují, že postoje dospívajících lze pozitivně ovlivnit pomocí diskuzí založených na odborných poznatcích. Zároveň se ale mimo jiné ukázalo, že téměř třetina dotázaných v kvantitativním šetření nevnímá nucení k sexu jako důvod k rozchodu (Spačková & Maříková, 2014). Obdobnými zážitky se přitom zvyšuje pravděpodobnost dalších zkušeností se **sexuálním násilím** v pozdějším věku a především v období rané dospělosti. To je dále významné proto, že v případě sexuálního násilí přetrvává jeho tabuizace a stigmatizace obětí stejně jako jejich povědomí o těžko dostupné pomoci a oprávněné obavy z **retraumatizace** a **sekundární viktimizace**, tedy následného obviňování za jejich vlastní poškození (International, 2015; Kutálková & Kobová, 2014).

1. Praktické cvičení

O Červené Karkulce trochu jinak: Genderově podmíněné násilí na příkladu groomingu a sekundární viktimizace

Cíl:

- Naučit se rozpoznat nerovné mocenské postavení a zahájit diskuzi o genderově podmíněném násilí od konkrétního příkladu;
- Pochopit obsah pojmů **sekundární viktimizace** a **grooming**;
- **Grooming** je něco, s čím se studující SŠ již mohli v životě setkat, nemusejí si ale nutně být vědomi toho, že tato zkušenost zvyšuje pravděpodobnost, že se stanou terčem dalšího genderově podmíněného, a to zejména sexuálního násilí;
- **Sekundární viktimizace** je postup, kterým dochází k ospravedlnění násilí proti člověku, který je namísto pomoci činěn (spolu)odpovědným za újmu, ke které přišel, případně je pomoc poskytována jen částečně či jinak neadekvátně. Primární viktimizace je samotné stání se obětí např. násilí či podvodu. V ČJ se pracuje i s českými variantami prvotní a druhotná viktimizace.

2. Úvod do tématu v příkladu

Podkladem pro obě aktivity je text (a případně i jedenáctiminutový videoklip volně dostupný na <https://www.youtube.com/watch?v=ZA5wJzkzXUg>) písničky Červená Karkulka od Jaroslava Uhlíře a Zdeňka Svěráka.

Aktivity směřují na dva specifické pojmy. Prvním z nich je **grooming**, který v ČJ nemá uspokojivý překlad a překládá se opisem. Jedná se o jednání, jímž sexuální predátor postupně připravuje budoucí dětskou oběť tak, aby minimalizoval její odpor k sexuálnímu zneužití i snahy o jeho následné řešení. Jeho cílem je zneužití normalizovat, udělat z něj něco bezproblémového, prot čemu se oběť nemá bránit a co si v některých případech nemá ani uvědomovat, případně jde o vyvolání pocitu spoluviny. Postupně znejišťuje, narušuje, posouvá a popírá hranice, staví se do role přítele, rádce, získává si důvěru mimo jiné často tím, že dítěti věnuje výlučnou pozornost, což je obzvláště nebezpečné pro děti, které vyžadují intenzivnější pozornost svého okolí. Ve většině případů groomingu, k němuž dochází ve fyzickém prostoru, predátor zároveň obdobně ovlivňuje i okolí dítěte – rodiče, sousedy, vyučující – tak, aby v případě, že se dítě následně se zneužitím svěří, mu spíše okolí nevěřilo, nebo alespoň přihlédlo k tomu, že daný člověk má přece „dobrou pověst“, věnuje se dlouhodobě a nezištně dobrovolnictví a např. paradoxně právě práci s dětmi. Čím více takového člověka rodina/okolí dítěte potřebují, tím menší má

zneužívané dítě možnost říct ne či se následně se zneužíváním svěřit. Byť jsou pachatelé většinou muži, groomingu a zneužívání obecně se dopouštějí i ženy (u zneužívání v rodině včetně matek).

Novější variantou groomingu je online grooming zaměřený primárně na věkovou skupinu cca 12- 17 let. Jeho cíle jsou obdobné, obzvláště v případech, kdy je cílem fyzické setkání a zneužití, nicméně zaměřuje se díky své formě např. na vytváření pornografie, predátorům odpadá nutnost navazovat styky i s rodinou/okolím dítěte a naopak se zvyšuje možnost utajení vlastní identity i propojení s dalšími predátory, výrobci dětské pornografie apod. **Zneužití** znamená znásilnění, osahávání, zneužití k výrobě dětské pornografie, získání kompromitujícího materiálu (fotky, videa), únos za účelem obchodu s lidmi apod.

Druhým termínem je **sekundární viktimizace**. Jedná se o přenášení zodpovědnosti a viny za násilí na jeho oběť. Zároveň se jedná o proces, jímž je přeživší (česky častěji oběť) umlčována, je ztěžován přístup ke spravedlnosti a je dále traumatizován/a. Sekundární viktimizace je typický u všech typů genderově podmíněného násilí, což souvisí s tím, že toto násilí vychází ze společenských nerovností, které je možné k sekundární viktimizaci využít. Oběti domácího násilí jsou tak obviňovány z toho, že nebyly proaktivní, „nechaly si to líbit“, či u obětí sexuálního obtěžování, ať už ve veřejném prostoru či např. v rámci pracovních vztahů – zde se to děje velmi často poukazováním na to, že se oběť nacházela v místech a čase, kde „by neměla být“, „kde by neměla být sama“, „kde slušná žena nemá co dělat“, v případě sexuálních pracovníků/pracovnic je součástí sekundární viktimizace popírání toho, že by člověk pracující v sexbyznysu vůbec mohl být např. znásilněn, u translidí je za příčinu násilí označováno právě, to že jsou trans apod. K sekundární viktimizaci jsou tak zhusta účelově využívány kulturní genderové stereotypy a předsudky, jejichž splňování je naopak jindy oceňováno – typicky nošení oblečení podtrhující „ženskost“, samostatnost apod.

3. Aktivity

Aktivita A

Stručný popis aktivity

Cílem aktivity je seznámit studující s pojmem grooming, pochopit jeho možný dopad na chování a jeho nebezpečnost, a to v kontextu genderově podmíněného násilí.

Časový odhad: stručné vymezení pojmu genderově podmíněné násilí – cca 3 minuty, výklad toho, co je grooming a proč je to podstatné: 5 minut. Pokud vyučující může pustit celé video, pak samostatné prostudování materiálů

zabere okolo 15 minut. V případě práce pouze s textem písně, samotné čtení zabere okolo 5 minut. Rozbor textu/videoa zabere také cca 5 minut, diskuze a plnění úkolů ve skupinkách cca 10 minut, závěrečné shrnutí a skupinová diskuze 5-10 minut.

Vyučující si připraví úvod do tématu podle typu studujících – pokud jim vyhovuje teoretický úvod, stačí shrnout, co do pojmů patří (viz výše). Pokud potřebují spíše audiovizuální podněty, je možné jim ke groomingu pustit trailer k filmu *V síti* (<https://www.youtube.com/watch?v=DEllhM2K-s>). Dále stručné video k GPN v AJ je zde: <https://www.youtube.com/watch?v=3AF9Rjki0DE> – jako doplňkovou aktivitu je možné studujícím zadat otitulkování videa v ČJ.

Vyučující následně vysvětlí, že cílem aktivity je rozpoznat chování, které má znaky groomingu a dále pochopit dopady, které může na jeho oběti mít. Po aktivitě by měli být schopní vysvětlit, co grooming je a proč je nebezpečný.

Po zhlédnutí klipu studující dostanou přepis textu písně, případně rovnou dostanou jen přepis a zároveň definici groomingu (je možné ji mít např. vytištěnou na lístečkách, které po samostatném seznámení s textem rozdáte). Prvním úkolem je v textu označit pasáže (ideálně červeně, když je to Červené Karkulce©), které podle nich jako grooming vypadají. Druhým úkolem je uvést alespoň dva důvody, proč si to myslí (pokud pasáž určí správně, pak to, že ČK ještě není „v rozpuku“ znamená, že se jedná o dítě, k němuž se myslivec vztahuje otevřeně milostně, dále se ukazuje, že tento postup funguje, když ČK souhlasí s budoucím sňatkem; v textu níže jsou vyznačeny **červeně**; mělo by na to stačit cca 5 minut).

Vyučující dále nechá studující, aby se rozdělili do skupinek, a zadá jim třetí úkol: a) diskuzí určit, o kterou pasáž se jedná, b) určit důvody, proč by se mohlo jednat o grooming, c) na daném příkladu vysvětlit ostatním ve třídě, co grooming je. Tuto aktivitu je možné pojmut i jako celotřídní podle toho, kolik studujících ve třídě je a jaká v ní obecně panuje atmosféra. Na konci by měla každopádně proběhnout celotřídní diskuze o to, proč je takové chování problematické i proč se jej typicky dopouštějí sexuální predátoři – dospělí muži – jedná se o příklad genderově podmíněného násilí, které využívá zásadní mocenské nerovnováhy a dále ustavuje; zde je důležité zdůraznit, že se většinou nejedná o pedofily splňující danou diagnózu.

Na aktivitu je možné navázat v budoucnosti diskuzí právě například o pedofilii či obecněji o genderově podmíněném násilí a možnostech jeho rozpoznání.

Upozornění: U podobných témat hrozí, že se ve skupině objeví někdo, kdo má s takovým chováním přímou či nepřímou zkušenost a je jí traumatizován. Je

proto nutné umožnit komukoli během aktivity odejít bez nutnosti podávání vysvětlení, ideální ale je, pokud takové ustanovení platí delší dobu a není přímo spojované pouze s touto aktivitou. Zároveň je dobré mít poblíž někoho, kdo má kurz krizové intervence. V případě, že vyučující má podezření na to, že ve třídě dochází k šikaně (byť to třeba v minulosti bylo oficiálně vyloučeno), je žádoucí podobně citlivá témata pojednávat raději abstraktněji, byť s konkrétními příklady.

Aktivita B

Stručný popis aktivity

Cílem aktivity je pochopit to, jak funguje sekundární viktimizace v kontextu genderově podmíněného násilí (objevuje se i jinde, např. když vám vykradnou auto a následně jste za to činění odpovědnými, „protože“ jste zaparkovali ve tmavé ulici, zapomněli jste zavřít okénko, nebo máte drahé rádio – ani jedno z toho vám ale auto nevykradlo).

Aktivita navazuje na Aktivitu A v tom, že pracuje se stejným textem/písní. Pokud vyučující upřednostňuje postupovat od obecnějšího ke konkrétnějšímu, je možné začít Aktivitou B a až poté se dostat k Aktivitě A, začátek aktivity o sekundární viktimizaci pak bude stejný jako u aktivity A, tj. nejprve bude pojednáno genderově podmíněné násilí a dále stručně koncept sekundární viktimizace. Zároveň platí, že **upozornění** výše se vztahuje i k této aktivitě.

Časový odhad:

Pokud bude Aktivita B použita samostatně bez Aktivity A, pak je třeba postupovat jako u Aktivity A. Vyučující si připraví úvod do tématu podle typu studujících – pokud jim vyhovuje teoretický úvod, stačí shrnout, co do pojmů patří (viz výše). Pokud potřebují spíše audiovizuální podněty, je možné jim pustit stručné video k GPN v AJ zde: <https://www.youtube.com/watch?v=3AF9Rjki0DE> – jako doplňkovou aktivitu je možné studujícím zadat otitulkování videa v ČJ. K sekundární viktimizaci je opět anglojazyčné video, které se navíc zaměřuje na každodenní podobu tohoto chování (<https://www.youtube.com/watch?v=JHYobUjhEJw>). Pokud je náhodou času opravdu hodně, je možné i k tématu shlédnout celý film Špína o znásilnění a jeho dopadech, sekundární viktimizaci je v něm poskytnuto opravdu hodně prostoru (trailer zde: <https://www.youtube.com/watch?v=ioZIJZrY7iE>). Je možné jej využít i k tomu, aby si na něm např. v některé z dalších hodin zkusili, zda některé pojmy a systém GPN dokáží vysvětlit. Celý úvod by měl zabrat maximálně 10 minut.

Pokud jde o samostatnou aktivitu, pak je třeba písničku pustit a nechat je samostatně přečíst text (s písni cca 14 minut, bez ní cca 5 minut). Následně studující dostanou zaprvé úkol zkusit na základě úvodní definice (je možné ji mít např. vytištěnou na lístečkách, které po samostatném seznámení s textem rozdáte) najít pasáže, které lze jako sekundární viktimizaci vnímat (v textu níže jsou vyznačeny **zeleně**). Druhým samostatným úkolem je odůvodnit, proč se jedná o tuto viktimizaci. Dále pokračujeme jako u Aktivitě A, tedy diskuzí a vysvětlením v rámci skupinek, které vyučující monitoruje a dále celotřídní diskuzí nad tématem. Jako úkol navíc pro rychlé skupinky je možné zadat najít dalších příkladů, a to ideálně přímo z jejich okolí.

I u této aktivity je třeba zajistit maximální bezpečí diskutujících – pokud se někdo stal obětí násilí, tato aktivita může působit jako tzv. spouštěč.

Shrnutí aktivit:

Co by se měli studující naučit?

Studující by měli být po cvičení minimálně začít přemýšlet nad tím, kde jinde se s genderově podmíněným násilím setkávají. Bylo by dobré vyzvat je například k tomu, aby si do příště připravili vlastní příklady takového chování, ať už ze své zkušenosti (pokud je to v rámci třídy/školy bezpečné), anonymně ze svého okolí či právě z médií či kultury.

Na závěr je dobré upozornit studující na to, jak by měli v případě, že mají podezření, že se o grooming může jednat, postupovat. Na místě je volat PČR, jedná se o závažnou kriminalitu s potenciálně s celoživotními následky pro její oběť. Dále je dobré upozornit na to, že tím, že např. sekundární viktimizaci necháváme bez povšimnutí, kritického komentáře či vymezení se, ji dále umožňujeme. Dle místa SŠ je dobré mít připraven i seznam organizací, jež s různými typy tohoto násilí pracují.

4. Přílohy

Příloha A: O Červené Karkulce trochu jinak: Genderově podmíněné násilí na příkladu groomingu a sekundární viktimizace

Červená Karkulka (Jaroslav Uhlíř, Zdeněk Svěrák)

Dobrý den ptáčekové,
dobrý den lese.
Ráno je takové
překrásné, že se
zpívat chce hlasitě
lidem i kosům,
pavouci na sítě
navlékli rosu.

Dobrý den panenke,
dobrý den panenke,
jakpak ti říkají,
jakpak ti říkají?
Les je tu hluboký,
les je tu hluboký,
zůstávej při kraji,
zůstávej při kraji.

Že jsem takhle zbarvená,
říkají mi Červená.
Karkulka červená,
že jsem takhle zbarvená,
že jsem takhle zbarvená.

Dobrý den karkulko,
dobrý den karkulko,
hezky ti říkají,
hezky ti říkají?
Les je tu hluboký,
les je tu hluboký,
zůstávej při kraji,
zůstávej při kraji.

Proč mi všichni říkají,
že mám zůstat při kraji?

Vždyť touhle pěšinkou
chodila jsem s maminkou,
chodila jsem s maminkou.

Nedala si říci
dívka v červeném,
Vlk v houštině spící
právě leze ven.

Koukám, že slečna
velmi statečná
je, je, je,
když takto sama
jde do neznáma,
jé, jé, jé.

Ty budeš asi ten toulavý pes,
salámu ti nalámu, pěkně to sněž,
pěkně to sněž,
pěkně to sněž.

Děkuju mockrát,
salám já moc rád,
jé, jé, jé.

Ještě mě rmoutí,
co v koši z proutí
je, je, je.

Všechno v tomto košíčku
je pro moji babičku,
v košíčku proutěném,
nečmuchej tam, čert tě vem!
Nečmuchej tam, čert tě vem!

Je tam víno červené,
jako já je zbarvené,

těž kapr na kmínu,
to má k svátku dnešnímu,
to má k svátku dnešnímu.

Kdepak bydlí přibližně?
Severně či jižně?
Stařenka šedivá,
kdepak asi přebývá?

Vrkú, vrkú, vrkú, vrkú,
já tě dobře vidím, vlku.
Kdo to volá, co to bylo?
To jen listí ševelilo.

Vrkú, vrkú, vrkú, vrkú,
já tě dobře slyším, vlku.
Někdo mluvil o vlkovi.
To jen zašustilo křoví.

Kdepak asi přebývá
stařenka šedivá?

Za Černým vrchem,
pod velkým smrkem,
až vzadu.

V domečku zděném,
vždy uklizeném,
tak já jdu,
tak já jdu.

Dívka důvěřivá
kráčí lesem dál,
vlk, ta šelma lstivá,
jinudy to vzal.

I když jsem jen prostý holub,
snad připravím vlka o lup,
holub, holub, holub, holub,
připravím ho o lup, o lup.

Dobrý den babičko,
vnučka tvá dnes ti
přišla přát zdravíčko
a taky štěstí.

Děkuju děvečko,
že jsi tak hodná,
dneska to vínečko
vyžunknu do dna.

Proč máš tak velké oči, babi?
To mám, Karkulko, proto, aby
to abych tě lépe viděla.

Proč máš tak velké uši, babi?
To mám, Karkulko, proto, aby
to abych tě lépe slyšela.

Tobě narostly vousy, babi?
Ty mám, Karkulko, proto, aby
to aby mi zima nebyla.

Proč máš tak velkou pusku, babi?
Tu mám, Karkulko, proto, aby
to abych tě lépe pozřela.

Dívka hrůzou bledá
ani nedýše,
s babičkou se shledá
u vlka v břiše.

I když jsem jen prostý holub,
snad připravím vlka o lup,
holub, holub, holub, holub,
připravím ho o lup, o lup.

Právě jsem byl informován
holubem,
že náš vlk má zase něco za lubem.
V pušce mám kulku,
hledám Karkulku.
V pušce má kulku,
hledá Karkulku.

Tady je, tady je,
snad nám ještě ožije.
Vím co s tím, vím co s tím,
já ji z vlka vyprostím.

Ožila, ožila,
ožila, ožila,

na svět se nám vrátila,
na svět se nám vrátila
i se svou babičkou
i se svou babičkou
vystrašenou celičkou.

I když jsem jen prostý holub,
připravil jsem vlka o lup.
Ještě zbývá vyřešiti,
necháme-li zvíře žíti.

Já si vlka zašiju,
dobře ho použiju.
Ona si mě zašije,
dobře mě použije.

Bude mi tu hlídat dům
proti různým zlodějům.
Budu jí tu hlídat dům
proti různým zlodějům.

Dám mu starou matraci,
bude to vlk hlídací.
Dá mi starou matraci,
bude ze mě hlídací.
Dá mu starou matraci,
bude to vlk hlídací.

Červená karkulko,
proč ti tak říkají?

Já na tě celé dny
myslívám potají.

Až trochu vyrosteš
a budeš v rozpuku,
já bych tě, jestli chceš,
požádal o ruku.
O ruku?
O ruku.

Že jsem takhle zbarvená,
říkají mi Červená.
Karkulka červená,
že jsem takhle zbarvená,
že jsem takhle zbarvená.

Myslivečku zelený,
ty budeš můj milený.
Zelená, červená,
bude ze mě tvá žena,
bude ze mě tvá žena.

Že byla tak zbarvená,
říkali jí Červená.
Karkulka červená,
že byla tak zbarvená,
že byla tak zbarvená.

Zadání: Aktivita A

(Definice groomingu, ideálně vytištěná na rozdaných papírcích nebo promítnutá/napsaná na tabuli)

Grooming je jednání, jímž sexuální predátor postupně připravuje budoucí dětskou oběť tak, aby minimalizoval její odpor k sexuálnímu zneužití i snahy o jeho následné řešení. Jeho cílem je zneužití normalizovat, udělat z něj něco bezproblémového, proti čemu se oběť nemá bránit a co si v některých případech nemá ani uvědomovat, případně jde o vyvolání pocitu spoluviny u oběti, cílem je tedy ovlivnit její chování.

(Zadání prvních dvou úkolů)

V textu písně Červená karkulka 1) vyhledejte pasáž/e, ve kterých by se mohlo jednat právě o grooming. 2) Uveďte alespoň dva důvody, proč si myslíte, že by mohlo jít o grooming.

(Zadání skupinové práce)

Rozdělte se do menších skupinek (minimálně po třech) tak, abyste na sebe dobře viděli. Porovnejte své odpovědi a jako skupina se dohodněte na tom, o které pasáže se jedná a proč. Připravte si vysvětlení toho, co grooming je pro zbytek třídy a to tak, že se prezentace vysvětlení zúčastní všichni ve skupince.

(K aktivitě je potřeba mít vytištěný text písně Červená Karkulka pro každého z přítomných)

Zadání: Aktivita B

(Definice sekundární viktimizace, ideálně vytištěná na rozdaných papírcích nebo promítnutá/napsaná na tabuli)

Sekundární viktimizace znamená přenášení zodpovědnosti a viny za násilí na jeho oběť. Zároveň se jedná o proces, jímž je přeživší (česky častěji oběť) umlčován, je ztěžován přístup ke spravedlnosti a je dále traumatizován/a. Často jsou k sekundární viktimizaci používány nejrůznější stereotypy.

(Zadání prvních dvou úkolů)

V textu písně Červená karkulka 1) vyhledejte pasáž/e, ve kterých by se mohlo jednat právě o sekundární viktimizaci. 2) Uveďte alespoň dva důvody, proč si myslíte, že by mohlo jít o sekundární viktimizaci.

(Zadání skupinové práce)

Rozdělte se do menších skupinek (minimálně po třech) tak, abyste na sebe dobře viděli. Porovnejte své odpovědi a jako skupina se dohodněte na tom, o které pasáži se jedná a proč. Připravte si vysvětlení toho, co sekundární viktimizace je pro zbytek třídy a to tak, že se prezentace vysvětlení zúčastní všichni ve skupince.

(K aktivitě je potřeba mít vytištěný text písně Červená Karkulka pro každého z přítomných)

Závěr:

Cvičení používá konkrétní příklad genderově podmíněného násilí: grooming, a dále příklad konkrétního procesu, který je částou součástí toho, jak funguje genderově podmíněné násilí. To, že se jedná o velmi populární zhudebnění pohádky pro nejmenší děti, je navíc možné dobře využít vysvětlení toho, proč je GPN všudypřítomné a zároveň ne vždy snadno rozpoznatelné – tvoří totiž součást společenských struktur včetně těch symbolických a je v mnoha podobách normalizované, a to i v samotném používání jazyka: verš o tom, že je Karkulka statečná, když jde sama do neznáma, v mužské variantě nemá stejný vyznění. Přes jeho zakořeněnost, ale GPN v pořádku a bez následků pro jeho oběti i společnost jako celek, ale rozhodně není.

Další možné aktivity: Vzhledem k tomu, že GPN je do různé míry živeno i nerovnostmi zobrazovanými a normalizovanými skrze populární kulturu, je možné obdobným způsobem využít jiné mediální obsahy – filmy, hudbu, zpravodajství, ale bohužel i některé odborné texty. Například se sekundární viktimizací pracuje i online dostupná (<http://www.ok.cz/iksp/docs/449.pdf>) zpráva o obětech kriminality z Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (Roubalová, Holas, Kostelníková, & Pešková, 2019). Obsahuje vysvětlení pojmů primární a sekundární viktimizace, zároveň v ní ale příklady právě sekundární viktimizace můžeme najít, když např. u obětí sexuálního napadení uvádějí: „V polovině případů se oběť domnívala, že byl pachatel v době útoku pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky. V pěti případech se oběti dokonce dozvaly, že samy v době útoku pod vlivem některé návykové látky byly.“ (Roubalová et al., 2019, p. 86) – problematičtější je tu zejména sloveso „dozvaly“.

Podobně velmi rozšířená příručka intervenčního centra (Holubová et al., 2017) může být využita pro demonstraci nesprávného pochopení samotného pojmu genderově podmíněné násilí (online dostupná zde: https://www.csspraha.cz/wcd/publikace/domaci_nasili_v_praxi_ic_9_2019.pdf). Je v ní odmítnuto, že by se v případě domácího násilí jednalo o GPN, a to proto, že se oběťmi DN stávají i muži. Příběhy konkrétních obětí, mužských i ženských, v příručce obsažených lze přitom dobře využít právě pro ilustraci toho, kdy se o GPN násilí jedná (případ Lukáše, s. 66, například dobře ukazuje zneužívání genderových stereotypů určujících „správnou“ maskulinitu k DN).

Použitá literatura:

- Abu-Lughod, L. (2002). Do Muslim Women Really Need Saving? Anthropological Reflections on Cultural Relativism and Its Others. *American Anthropologist*, 104(3), 783–790.
- Dudová, R. (2012). *Interrupce v České republice: zápas o ženská těla* | Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. Praha: Sociologický ústav AV ČR. Retrieved from <http://www.soc.cas.cz/publikace/interrupce-v-ceske-republice-zapas-o-zenska-tela>
- EIGE. (n.d.). What is gender-based violence? Retrieved from <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/what-is-gender-based-violence>
- Holubová, Z., Chalupa, Z., Chomová, Z., Kvasničková, B., Poláková, L., Soukupová, N., ... Vaňková, Z. (2017). *Domácí násilí v praxi Intervenčního centra*. Praha: Centrum sociálních služeb Praha.
- International, A. (2015). Amnesty International. Retrieved from <https://www.amnesty.cz/news/1418/nosi-minisukne-o-znasilneni-si-koledovala-mysli-si-tretina-cechu>
- Kutálková, P., & Kobová, L. (Eds.). (2014). *Sexuální násilí: Proč se nikdo neptá?* Praha: In IUSTITIA.
- Messman, T. L., & Long, P. J. (1996). Child sexual abuse and its relationship to revictimization in adult women: A review. *Clinical Psychology Review*, 16(5), 397–420. [https://doi.org/https://doi.org/10.1016/0272-7358\(96\)00019-0](https://doi.org/https://doi.org/10.1016/0272-7358(96)00019-0)
- Násilí na ženách: průzkum napříč EU Stručně o výsledcích*. (2014). Lucemburk. <https://doi.org/10.2811/60009>
- Nyklová, B. (2017, March). Znásilnění jako politikum. Konceptualizace sexualizovaného násilí. A2. Retrieved from <https://www.advojka.cz/archiv/2017/3/znasilneni-jako-politikum>
- Nyklová, B., & Moree, D. (2020). *Domácí násilí za COVID - 19: Když z pasti není úniku (a pomoc funguje jen někdy)*. Praha. Retrieved from https://www.soc.cas.cz/sites/default/files/soubory/tz_domaci_nasili_za_covid-19_kdyz_z_pasti_neni_uniku_a_pomoc_funguje_jen_nekdy.pdf
- Organisation, W. H. (2020). Female genital mutilation. Retrieved from <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/female-genital-mutilation>
- Persefona. (2016). *Sexuální násilí očima české veřejnosti*. Brno. Retrieved from <http://www.zlabyrintunasili.cz/assets/persefona-senat-prezentace.pdf>
- Roubalová, M., Holas, J., Kostelníková, Z., & Pešková, M. (2019). *Oběti*

- kriminality. Poznatky z viktimizační studie.* Praha. Retrieved from <http://www.ok.cz/iksp/docs/449.pdf>
- Said, E. (1994). *Orientalism*. New York: Vintage Books. Retrieved from <http://www.amazon.com/Orientalism-Edward-W-Said/dp/039474067X>
- Špačková, M. M., & Maříková, M. H. (2014). *Násilí ve vztazích očima teenagerů*. Praha. Retrieved from [https://www.profem.cz/shared/clanky/679/Výzkum Násilí ve vztazích očima teenagerů.pdf](https://www.profem.cz/shared/clanky/679/Výzkum%20Násilí%20ve%20vztazích%20očima%20teenagerů.pdf)
- Stienstra, D. (2000). Cutting to gender: Teaching gender in international relations. *International Studies Perspectives*, 1(3), 233–244. <https://doi.org/10.1111/1528-3577.00024>
- UN Women. (2020). Fact and figures: Ending violence against women. Retrieved from <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures#notes>
- Vazsonyi, A., Wittekind, J., Belliston, L., & Loh, T. (2019). *Global Study on Homicide. Gender-related killing of women and girls*. Unodc (Vol. 20). Vienna. <https://doi.org/10.1023/B:JOQC.0000037731.28786.e3>
- Violence against women: an EU-wide survey*. (2014). Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved from https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf
- Wagner, J., Jones, S., Tsaroucha, A., & Cumbers, H. (2019). Intergenerational Transmission of Domestic Violence: Practitioners' Perceptions and Experiences of Working with Adult Victims and Perpetrators in the UK. *Child Abuse Review*, 28(1), 39–51. <https://doi.org/https://doi.org/10.1002/car.2541>
- World Economic Forum. (2019). *Global Gender Gap Report 2020: Insight Report*. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf

Doporučená literatura

- Dvořáčková, Jana. (2017). *Analýza existujících výzkumů v ČR v oblasti partnerského násilí*. Praha: Odbor rovnosti žen a mužů Úřadu vlády ČR.
- Násilí na ženách: průzkum napříč EU Stručně o výsledcích*. (2014). Lucemburk. <https://doi.org/10.2811/60009>
- Špačková, M. M., & Maříková, M. H. (2014). *Násilí ve vztazích očima teenagerů*.

Praha. Retrieved from
[https://www.profem.cz/shared/clanky/679/Výzkum Násilí ve vztazích
očima teenagerů.pdf](https://www.profem.cz/shared/clanky/679/Výzkum_Násilí_ve_vztazích_očima_teenagerů.pdf)

Kutálková, P., & Kobová, L. (Eds.). (2014). *Sexuální násilí: Proč se nikdo neptá?* Praha: In IUSTITIA.

Institute a organizace věnující se genderově podmíněnému násilí včetně pomoci jeho obětem

World Health Organisation: https://www.who.int/health-topics/violence-against-women#tab=tab_1

UN Women: <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women>

EIGE, European Institute for Gender Equality. <https://eige.europa.eu/>

Persefona (Brno): <https://www.persefona.cz/>

Magdalenium (Brno): <https://www.magdalenium.cz/>

Acorus (Praha): <http://www.acorus.cz/>

profem (Praha): <https://www.profem.cz/>

ROSA – Centrum pro ženy (Praha): <https://www.rosacentrum.cz/>

Doporučená audiovizuální díla

Zuřivec (Sinna Mann). 2009. Film o domácím násilí určený ke vzdělávacím účelům, pro děti a dospívající od 5. ročníku ZŠ. <https://zurivec.cz/>

V síti. 2020. Dokumentární film o kybergroomingu, ČJ. <https://www.vsitifilm.cz/>

The effects of COVID-19 on gender-based violence (GBV). WHO (Světová zdravotnická organizace). 2020. Krátké video vysvětující dopad pandemie COVID-19 na genderově podmíněné násilí (4,5 min, AJ) (<https://www.youtube.com/watch?v=lthLW7Ik6Ck>)

Lovný revír (Hunting Ground). 2015. Dokumentární film o sexuálním predátorství na univerzitních kampusech v USA. Trailer: <https://www.youtube.com/watch?v=GBNHGi36nIM>

Špína. 2017. Hraný film o dospívání a zkušenosti znásilnění na SŠ. Trailer: https://www.youtube.com/watch?v=LzGqe_kDMzM

Tento pracovní list vytvořila Blanka Nyklová.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

